

М. О. КНЯЗЯНдоктор педагогічних наук, професор
Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРИЙОМИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТА ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ
У ХОДІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ**

У статті розглянуто теоретичні засади та прийоми реалізації професійно-педагогічного потенціалу публіцистичних і художніх текстів у процесі підготовки майбутніх учителів. Розкрито суть поняття “реалізація професійно-педагогічного потенціалу тексту”. Висвітлено роль актуалізації професійно значущих знань студентів. Наведено систему завдань, що слугують реалізації професійно-педагогічного потенціалу публіцистики та художньої літератури.

Ключові слова: реалізація професійно-педагогічного потенціалу текстів, актуалізація професійно значущих знань, майбутні вчителі.

Однією з найбільш актуальних проблем вищої освіти України є підвищення якості професійної підготовки педагогічних кадрів. У цьому аспекті використання публіцистичних та художніх текстів педагогічного характеру в ході підготовки майбутніх учителів набуває особливого значення, оскільки саме такий підхід актуалізує психолого-педагогічні знання та вміння спеціалістів цього фаху. Отже, вирішення проблеми реалізації педагогічного потенціалу публіцистичних та художніх текстів у процесі професійної підготовки студентів надає змогу розв’язати таке важливе наукове завдання, як формування психологічної, педагогічної, методичної компетентностей майбутнього вчителя, культури наукової праці, критичного й аналітичного мислення.

Зазначену проблему розглядали в різних ракурсах, серед яких: теоретико-методологічні засади професійного становлення педагога (В. Андрущенко, І. Бех, Н. Бібік, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало, О. Савченко, О. Сухомлинська, Т. Сущенко); досвід, шляхи та засоби активізації професійної підготовки майбутніх учителів (Є. Барбіна, В. Гриньова, Л. Зеленська, С. Золотухіна, А. Сущенко); методи організації науково-дослідної діяльності студентів з використанням текстів педагогічної спрямованості (Н. Кічук, М. Князян, Л. Сущенко).

Втім, проблема оптимізації засобів реалізації потенціалу публіцистики та художньої літератури в професійній підготовці вчителів потребує більш ґрунтовного висвітлення.

Мета статті – розкрити суть поняття “реалізація професійно-педагогічного потенціалу тексту”, висвітлити прийоми реалізації професійно-педагогічного потенціалу саме публіцистичних та художніх текстів.

Як відомо [1, с. 1018], реалізація – це здійснення, втілення чогось у життя. У цьому контексті реалізація професійно-педагогічного потенціалу текстів у процесі підготовки майбутніх учителів передбачає широке використання цих текстів на заняттях (лекційних, семінарських, практичних), а також у процесі самостійної роботи та науково-дослідної діяльності. Вивчення наукових джерел переконує, що в західноєвропейській науковій думці поняття “реалізація” в такому розумінні наближається до терміна “дидактизація”. Наприклад, науковці Франції [5] розуміють суть поняття “дидактизація” як процес трансформації та використання певного тексту як об’єкта навчання.

На нашу думку, поняття “реалізація професійно-педагогічного потенціалу тексту” відображає поглиблений аналіз змісту тексту, систематизацію отриманої інформації, розробку підходів до використання нового матеріалу в практичній діяльності тощо. Саме реалізація потенціалу текстів психологічного й педагогічного характеру допомагає студентам перевести з потенційного стану в актуальну дію раніше набуті теоретичні знання, перенести їх у нові ситуації використання з метою розв’язання професійно важливих проблем.

Основними цілями реалізації професійно-педагогічного потенціалу тексту є такі, як розширення й систематизація знань майбутніх учителів, формування вмінь швидко віднаходити, аналізувати, критично оцінювати, повноцінно використовувати інформацію для вирішення конкретних практичних завдань.

У професійній підготовці майбутніх учителів неабиякого значення набуває реалізація потенціалу саме публіцистичних текстів, оскільки це надає змогу сформувати в студентів стійкий інтерес до психолого-педагогічної періодики, розвинути в них інноваційно-перетворююче мислення, здатність до критичної оцінки наукових матеріалів, вміння самостійно розробляти варіанти практичного застосування тих новацій, про які йдеться в статтях.

З іншого боку, пріоритетною є реалізація професійно-педагогічного потенціалу й художніх творів, що пояснюється можливістю забезпечення актуалізації психолого-педагогічних знань студентів за допомогою аналізу персонажів творів (учинків, діяльності, спілкування, відносин з іншими, якостей характеру тощо).

Це набуває особливої важливості в ході підготовки майбутніх учителів іноземних мов, оскільки на заняттях з навчальних дисциплін “Основна мова”, “Друга мова”, а саме таких їхніх аспектів, як “Преса”, “Домашнє читання”, є можливим забезпечити як спеціально організовану актуалізацію знань відповідно до теми заняття, так і довільну.

Варто наголосити, що саме реалізація професійно-педагогічного потенціалу публіцистики та художньої літератури в підготовці майбутніх учителів надає змогу включити нове знання в усе більшу систему зв’язків з

раніше набути досвідом. Як зазначають науковці (А. Смирнов, С. Рубінштейн), у ході такого “включення” того, що засвоюється, до структури засвоєного автоматично актуалізуються й відтворюються раніше набуті знання. Подібна довільна, ненавмисна актуалізація володіє значними невикористаними резервами, які можна реалізувати в руслі відтворення професійно значущих знань.

Крім цього, реалізація професійно-педагогічного потенціалу публіцистичних та художніх текстів слугує й активному використанню резервів саме супутньої актуалізації, що, у свою чергу, сприяє:

- включенню щойно набутих теоретичних знань у широке коло зв'язків міжпредметного та міжциклового характеру, тим самим, забезпеченню високого рівня їхньої міцності;
- відтворенню тих раніше засвоєних знань, з якими пов'язаний новий матеріал, досягненню достатнього рівня поєднання теоретичної й прикладної складових підготовки вчителя;
- створенню ситуації спілкування, котра активізує мовленнєву діяльність засобами іноземної мови (І. Зимняя).

При цьому високий рівень інтенсифікації процесу нарощування студентами професійно значущих знань визначається інтегративною взаємодією супутньої й основної актуалізації.

Отже, на заняттях з таких аспектів навчання іноземної мови, як “Преса”, “Домашнє читання”, нами впроваджено систему завдань, що мала на меті оптимальну реалізацію професійно-педагогічного потенціалу публіцистичних і художніх текстів. Окреслена система складається із завдань трьох основних типів:

- репрезентативних (передбачають як формальний аналіз тексту (його структури, засобів логічного зв'язку), так і змістовий (коротка характеристика подій, просторово-часових показників, опис дійових персонажів));
- аналітичних (спрямовують студентів на аналіз поведінки героїв статей, оповідань, новел, романів тощо, порівняння особистісних якостей персонажів, виявлення ідей, поданих у тексті експліцитно);
- творчих (що спонукали студентів висловити свою думку щодо чинників, котрі вплинули на розвиток певних якостей персонажа, вибір ним певної діяльності, прийняття соціально важливих рішень; проаналізувати ідеї, відображені імпліцитно; розробити певні таблиці, схеми, які б узагальнювали психолого-педагогічну інформацію тексту).

Наприклад, на заняттях з “Преси” нами впроваджені такі завдання: *репрезентативні* (проаналізуйте комунікативну ситуацію статті; просторово-часові показники; структуру статті; слова, котрі пов'язують абзаци між собою); *аналітичні* (виокремте ідеї, висловлені експліцитно, дайте їм критичну оцінку; порівняйте діяльність та поведінку різних персонажів статті); *творчі* (схарактеризуйте інформацію, подану імпліцитно; розробіть таблицю основних науково-педагогічних положень, котрі висвітлені в

статті; підберіть статті інших авторів щодо розглядуваної проблеми; укомплектуйте власний каталог публіцистичних текстів за цією тематикою).

Щодо реалізації професійно-педагогічного потенціалу художніх текстів, то нами розроблено й упроваджено зазначену вище система завдань відповідно до кожного літературного твору англійською або французькою мовою, що розглядався в курсі “Домашнє читання”.

Наведемо приклади завдань, розроблених на базі новели Гі де Мопасана “Намисто”.

Репрезентативні завдання:

- Exposez les événements de la nouvelle “La parure”.
- Décrivez la manière de vivre des Loisel.
- Décrivez le logement des Loisel. Est-ce que “cet appartement” reflète-t-il les goûts de M. Loisel? Dites, comment le logement de Mathilde Loisel contrastait avec ses rêves.

- Décrivez le succès de Mme Loisel pendant la fête. Faites attention à ces détails: “Elle était plus jolie que toutes, élégante, gracieuse, souriante et folle de joie. Tous les hommes la regardaient, demandaient son nom, cherchaient à être présentés. Tous les attachés du cabinet voulaient valser avec elle. Le Ministre la remarqua” [6].

- Exposez les événements de la nouvelle de la part de Mme Loisel; M. Loisel.

- Trouvez l’information sur la vie et l’activité littéraire de Guy de Maupassant.

Аналітичні завдання:

- Caractérissez Mme Loisel. Parlez de son amour-propre, son ambition.
- Parlez des intérêts de cette femme.
- Comment l’auteur peint-il le portrait moral / physique de M. Loisel?
- Analysez la conduite et les émotions de Mme Loisel pendant la fête: “Elle dansait avec ivresse, avec emportement, grisée par le plaisir, ne pensant plus à rien, dans le triomphe de sa beauté, dans la gloire de son succès, dans une sorte de nuage de bonheur fait de tous ces hommages, de toutes ces admirations, de tous ces désirs éveillés, de cette victoire si complète et si douce au coeur des femmes” [6].

- Décrivez le chagrin de Mme Loisel après la fête.

- Prouvez que Mathilde Loisel et son époux étaient honnêtes, travailleurs, assidus.

Творчі завдання:

- Analysez la vie de Mme Loisel. Comment pourrait-elle se dérouler si Mme Loisel a) ne perdait pas la rivière de diamants; b) connaissait dès le début que le collier était faux.

- Comment l’auteur représente-t-il le caractère de Mme Forestier? Peut-on dire qu’elle était clémente et généreuse?

– Est-ce que Mme Forestier était capable de rendre l'argent à Mme Loisel pour sa rivière de diamants?

– Êtes-vous d'accord avec cette idée de l'auteur: "Comme la vie est singulière, changeante ! Comme il faut peu de chose pour vous perdre ou vous sauver!" [6].

– Dégagez l'idée-clé de la nouvelle proposée.

Нижче подамо систему завдань, котрі були запропоновані студентам у процесі вивчення ними новели Джона Голсуорсі "Перші і останні":

Репрезентативні завдання:

– Describe Keith's room.

– Find proofs in the text that not only space, but also Keith's inner peace was a mixture of light and darkness.

– Give Keith's moral portrait.

Аналітичні завдання:

– Analyze the manner of work of Keith's lawyer.

– Characterize his capacity for critical thinking and such qualities as self-control, perseverance, determination.

– Analyze the character Wanda.

– Say what events influenced her outlook on life.

– Make a comparative analysis of the nature of the two brothers – Lawrence and Keith.

– Prove that Lawrence has such qualities as kindness, mercy, love, and tolerance, and Keith – selfishness, cruelty, cold calculation.

– Compare the key characters of the story "The First and the Last" by John Galsworthy (Keith, Larry, Wanda); note the similarities and the differences between each of them.

– Tell who has impressed you most and why.

– Analyze the key idea and write an essay on one of the topics: "The concept of honor and dignity in the story "The First and the Last" by John Galsworthy, "The role of the first and the last in the moral and social evolution".

Творчі завдання:

– What kind of woman could Keith's wife be?

– Try to imagine her outlook and behaviour.

– Describe Lawrence's outlook on life; prove that he was a fatalist.

– If Lawrence had not died, what life could he have had?

Висновки. Отже, реалізація професійно-педагогічного потенціалу публіцистичних та художніх текстів відображає аналіз змісту статті або твору з метою порівняння, систематизації, класифікації, узагальнення науково-педагогічної інформації з подальшою розробкою варіантів щодо її використання в практичній діяльності вчителя. Ефективним прийомом реалізації професійно-педагогічного потенціалу текстів є впровадження системи репрезентативних, аналітичних і творчих завдань, які допомагають сформувати психологічні та педагогічні знання майбутніх учителів, емо-

ційне ставлення особистості до наукового матеріалу, насичення останнього особисто значущим сенсом.

Перспективи дослідження полягають у розробці методів підвищення ефективності формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземних мов з використанням потенціалу психолого-педагогічної преси.

Список використаної літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.
2. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : монографія / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін. ; за ред. В. Г. Кременя. – Київ, 2003. – 853 с.
3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – Санкт-Петербург : Питер, 2007. – 713 с.
4. Сущенко Л. О. Організація науково-дослідної роботи майбутніх педагогів: теорія і практика / Л. О. Сущенко. – Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2012. – 360 с.
5. Dictionnaire de didactique du français langue étrangère et seconde / J.-P. Cuq. – Paris : Clé international, 2003. – 304 p.
6. Maupassant G. de. La Parure [Electronic resource] / G. de. Maupassant. – Mode of access: <http://clicnet.swarthmore.edu/literature/classique/maupassant>.
7. Short stories by O. Henry [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.readbookonline.net/stories/henry/108/>.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2016.

Князян М. А. Теоретические основы и приемы реализации профессионально-педагогического потенциала публицистических и художественных текстов в ходе подготовки будущих учителей

В статье рассматриваются теоретические основы и приемы реализации профессионально-педагогического потенциала публицистических и художественных текстов в процессе подготовки будущих учителей. Раскрыта сущность понятия “реализация профессионально-педагогического потенциала текста”. Освещена роль актуализации профессионально значимых знаний студентов. Приведена система заданий, которые служат реализации профессионально-педагогического потенциала публицистики и художественной литературы.

Ключевые слова: *реализация профессионально-педагогического потенциала текстов, актуализация профессионально значимых знаний, будущие учителя.*

Kniazian M. The Theoretical Basis and Methods of Implementation of Professional and Pedagogical Potential of Journalistic and Literary Texts in the Process of the Future Teachers' Preparation

The theoretical basis and methods of implementation of professional and pedagogical potential of journalistic and literary texts in the process of the future teachers' preparation are investigated in the article. The essence of the concept “the implementation of the text's professional and pedagogical potential” is found out. The article deals with the role of the actualization of students' professionally significant knowledge. The system of tasks that serve to the implementation of professional and pedagogical potential of journalistic and literary texts is represented.

Analysis of current research shows that the problem of implementation of professional and pedagogical potential of journalistic and literary texts in the process of future teachers' preparation is considered from different angles, such as: theoretical and methodological principles of teachers' professional development (N. Bibik, V. Kremen, N. Nychkalo,

O. Savchenko, O. Sukhomlinsky, T. Sushchenko); experience, ways and means to enhance the teachers' professional training (E. Barbina, V. Grinyova, A. Sushchenko, L. Zelenskaya, S. Zolotukhina.); methods of students' research activity (N. Kichuk, M. Kniazian, L. Sushchenko).

The term "implementation of texts' professional and pedagogical potential" reflects the analysis of the content of text, systematization of scientific information, the development of new approaches to organize the educational activities.

The main objectives of the implementation of texts' professional and pedagogical potential are the expansion and systematization of future teachers' knowledge, developing the abilities to analyze, critically evaluate the theoretical information.

We must pay attention to the actualization of the future teachers' professional knowledge which helps to form the students' ability to analyze and systematize the characters' personal qualities.

Key words: *implementation of professional and pedagogical potential of texts, actualization of professionally significant knowledge, future teachers.*